

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Catechismvs, Dat is, De Christelijcke leeringhe/ in
maniere van t'samen-sprekinghe tusschen den Meester
ende den Discipel**

Coster, Franciscus

T'Antvverpen, 1607

Het tvveede deel: vande Hope.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39385

**Vande tweede sake den Christe-
nen noodt-sakelijck/ te weten/**

Vande Hope.

M. Wat is de Hope?

D. De Hope is een gaue Godts / deur welke wy met een seker betrouwen verwachten van Godt het eeuwich leuen/ en wat ons daer toe can helpē.

M. Wat onder-schil isser tusschen het Gelooue ende de Hope?

D. 1. Dat het Ghelooue in t' verstandt is / de Hope inden wille. 2. t' Ghelooue is alleenlijck gefondeert op Godts woordt : de Hope moet oock hebben deughdelijcke wercken. 3. t' Ghelooue is veel sekerder / de Hope magh oock zyn met vreesē.

M. Hoe is het Ghelooue in't verstandt, ende de Hope inden wille?

D. Want deur het Ghelooue kennen ende weten wy wat Godt ghesproken heeft/ ende de kennisse is in't verstandt : deur de Hope verwachten ende begheren wy van Godt / het welck begheren oft verwachten den wille aen-gaet.

M. Hoe is het Gelooue alleenlijck op't woordt Godts gefondeert, ende de Hope niet?

D. Want al wat wy geloouen/ dat geloouen wy daer-om alleen/ om dat het Godt gheseght heeft: maer wy hopen het eeuwich leuen/ niet alleenlijcken om dat het Godt beloofst heeft / maer oock om dat wy begheren te vol-brenghen de conditie met de welke Godt het beloofst heeft: want Godt
en

en heeft niet beloofst dat alle Christenē sullen saligh worden: maer dat alle de gene saligh sullē worden/ die totten eynde toe Gods geboden onderhouden.

M. Wat leert-dy hier uyt ?

D. Dat de vreesse wel magh met de hope staen: dat is / dat wy wel moghen hopen het eeuwigh leuen/ ende nochtans oock vreesen de helle.

M. Hoe soo ?

D. Niet deur faute van Godt / die sekerlijcks sijn belofte sal houden / maer deur vreesse dat wy die conditie niet en sullen vol-brenghen.

M. Hoe wordt dan de Hope versekert ?

D. Deur het goet leuen: want hoe dat de liefde/ ende deughdelijcke wercken meerder zijn / hoe de Hope oock sekerder is : want soo vermaent ons S. Peeter / dat wy onse roepinghe / dat is / den hemel daer wy toe gheroepen zijn / met deughdelijcke wercken seker maecten.

M. Wat isser van noode om te vercrijghen het ghene dat wy hopen ?

D. Het ghebedt: want het ghebedt des rechtveerdighen heeft groote cracht om pet te verweruen van Gode.

M. Wat is het ghebedt ?

D. Het is een t'samen-sprekinghe met Godt: waer deur wy te kennen gheuen de begheerten onser herten/ ende van hem pet eyschen/ oft hem louen/ oft bedancken.

M. Veur wie moeten wy bidden ?

D. Eerst ende meesten-deel veur ons seluen.
Ten 2. Veur onse ouders / vrienden / ende wel-doenders. Ten 3. Veur den Paus van Roomen / Bisschoppen / Pastoors / Biercht-vaders / Coninghen / Princen / veur de Magistraten/ ende
D alle

alle ouerhepdt soo gheestelijcke als wereltdlijcke/
 veur ons vader-landt / ende veur de plaetse daer
 wy ghebozen zijn / ende daer wy woonen. Hier-
 en-bouen veur den gheheelen staet der H. Kerck-
 ken. Ten lesten veur allen menschen / soo wel le-
 uende als doode / daer wy niet veur-seker af en
 weten dat sy saligh oft verdoemt zijn.

M. VVelcke plaetsen zijn bequaem om te bid-
 den?

D. Alle plaetsen ; principalijck nochtans de Kerck-
 ken/inde welke ons ghebedt ghemeelijck Gode
 aenghenamer is / ende van hem lichtelijcker dan
 op andere plaetsen verhoort wordt.

M. VVaer om dat?

D. Om dat teghenwoordigh is in het H. Sacra-
 mēt des outaers het alder-herlijckste lichaem des
 Sones Gods / ende de reliquien der Heylighen:
 Ten anderen / om dat dese plaetsen gewijt zijn ter
 eeren ende ten dienste Gods veur vele ceremonien
 ende gebeden / waer veur onse moeder de H. Kerck-
 ke van Christo haren bruydegom begheert heeft/
 dat hem soude belieuen lichtelijcker te verhooren
 die hem hier in bidden : Ende hier-om behoort-
 men dese plaetse oock in grooter eeren te houden/
 ende totte selue dick- wils te gaen om te bidden.

M. VVat behoort-men te doen als-men inde
 Kercke comt?

D. Ten eersten, wij-water nemen / sy seluen daer
 mede besproeyende. Ten 2. een crups te maken.
 Ten 3. eer-men gaet knielen / soo behoort-men
 oock reuerentie ende eer-biedinghe te betoonen
 aen het Sacrament des outaers / ende aen de bel-
 den daer-men veur gaet bidden.

M. Hoe

M. Hoe moetmen hem inde Kercke draghen?

D. Men behoort (in-dien't ons moghelijck is) op beyde knien te knielen / sijn handen t'samen te houden/ende deuotelijcken ende aen-dachtelijcken te biddē/ hem wachtende van ongheschicktelijck oft schier-loos opde bancken te ligghen / van sijn soghen curieuselijcken herwaerts / ende derwaerts te slaen/ende bouen al van clappen.

M. VVanneer moet-men bidden?

D. Ten eersten, In tijde van noode / als-men eenighe tentatie ghevoelt / oft perijckel vzeest. Ten 2. s' morghens/ als-men op-staet / ende s' auondts als-men slapen gaet. Ten 3. als-men eenigh werck begint / ende als-men eenigh werck ghedaen heeft. Ten 4. als-men gaet eten/ende als-men gh'eten heeft. Ten 5. als-men de bede-clocke treckt / s' morghens ter eeren vande verrijffenisse Christi: s'noenens ter eeren van sijne passie ende doodt/ende s' auondts ter eeren van sijne menschwordinghe.

M. Hoe bidt ghy inden tijdt van noode, als ghy eenighe tentatie ghevoelt tot onghesoetsaemheydt, traegheydt, &c.

D. Heere helpt my / ick vergae: Heere verlost my van dese tentatie/ deur uwe bittere doodt. Heplighe Maria moeder Gods bidt veur my/etc.

M. Hoe bidt ghy s' morghens?

D. Ick kniele veur mijn bedde/ oft in eenige andere bequame plaetse/ en makēde een Cruys/ segghe ick/Heere/ ick loue ende dancke u/ dat ghy my desen nacht bewaert hebt/ en van alle andere weldaden: In teecken van danckbaerheydt/offere ick

v mijn siele / lichaem / ende al wat my aengaet /
ende ick maecke een vast propost v niet te ver-
grammen met eenighe sonde / maer alle mijne
ghepepsen / woorden / ende wercken te doen ende
te scieren tot uwer glorie : Heere ick bidde v / deur
de verdiensten van uwe passie ende doot / gheeft
my hier toe gratie / ende bewaert my van alle
quaedt ende ongheluck.

M. Wat doet ghy hier nae ?

D. Ick lese : Onse Vader. Wiest ghegroet. Ick
ghelooue. Te thien Gheboden Godts / ende dit
ghebedt tot mijnen goeden Engel : O heplighe
Engel / my tot een bewaerder van Gode gheghe-
uen / bewaert my heden / ende alle mijn leuen.
Daer nae maecke ick weder-om een crups ende
ick gae Misse hoorzen in-dien't my moghelijck is /
oft ick gae tot myn werck.

M. Hoe pleghet ghy te bidden , als ghy v werck
beghint ?

D. Naer dat ick een crups ghemaect hebbe / seg-
ghe ick : Heere ick offere v dit werck / ter eeren van
uwe passie ende doot / van uwe ghebenedijde
Moeder / mijnen heplighen Engel / ende patroon /
ende allen Heplighen : Heere gheeft my gratie om
dit tot uwer ende haerder eere / ende mijner sielen
salighepdt te doen / ende ontfanghet tot verlossin-
ghe vande sielen die in t baghebier zijn / tot bekee-
ringhe van alle die in doot-sonden leuen / ende
tot vol-doeninghe van mijne sonden. etc. In-dien
ick soo veel tydts niet en hebbe / soo segghe ick
al-soo : Heere gheeft my gratie / om dit werck t u-
wer meerder eeren / ende mijner sielen salighepdt
te doen.

M. En

M. En bidt ghy oock niet som-tijds in v werck
principalijk als t langhe duert?

D. **Iae ick/ende ick segghe: Heere Jesu maecht**
my eenen mensche naer v herte. Heere gheeft my
gratie om v te beminnen. Heere wilt dit werck
vorderen ende ghebenedijden. etc.

M. Wat leest ghy, als ghy gaet eten, ende naer
dat ghy gh'eten hebt?

D. **Veur den eten segghe ick de Benedicite / ende**
naer den eten de Gratie.

M. Hoe bidt ghy s'morghens, s'noenens, ende
s'auondts, als men de bede-clocke luydt?

D. **Ick lese totten eersten clop: De Engel Ga-**
briel heeft der Maghet Marie de boodtschap ghe-
broght / ende sy heeft ontfanghen vanden hepli-
ghen Gheest: daer na lese ick de Engellsche groe-
tenisse. Totten tweeden clop segghe ick: Siet de
dienst-maeght des Heeren / my gheschiede naer
uwen woorde: ende ick lese weder-om Ave Ma-
ria. Ende totten derden clop/ lese ick met een ne-
der-buigen des hoofds: Het woordt is mensche
gheworden / ende het heeft met ons ghewoont:
ende ick voeghe hier weder om eens by: Weest
ghegroet. etc.

Ten lesten soo segghe ick: **Dat soete kindeken**
van Marie/ wil ons allen ghebenedijden.

M. Hoe bidt ghy s'auondts, als ghy slaepen
gaet?

D. **Heere ick loue ende dancke v/ als dat ghy my**
desen dagh bewaert hebt / ende van alle andere
wel-daden/ ende ick bidde v gheeft my gratie om
mijne sonden te bekennen.

M. Wat doet ghy hier naer?

D. **Ick ouer-loope met mijne ghepeylen/ vanden**

lesten tijdt / dat ick mijn consciencie onder-soecht hebbe / waer / ende met wien / en met wat saecken ick bekommert hebbe gheweest : bemerkende wat ick ghepepft / geleght / ende ghedaen hebbe teghen de gheboden Godts ende der H. Kercken. Ende bevindende dat ick erghens in ghesondicht hebbe / soo segghe ick: Heere het is my hertelijcken leedt dat ick v met dese sonde vergramt hebbe / ick neme vastelijcken veur my v met gheene sonden meer te vergrammen / ende dese op sijnen tijdt te biechten : Heere gheeft my hier toe gratie / ende bewaert my desen nacht van alle ongheluck / van alle quaedt.

M. Wat doet ghy hier naer ?

D. Ick lese mijn Ghelooue / de thien gheboden Godts / ende der H. Kercken / ende t'ghebedt des Heeren / metten Ave Maria.

M. Welck is het beste ghebedt ?

D. Het ghebedt des Heeren / dat is / de Pater noster. 1. Om dat-het de Sone Gods selue ghemaecht heeft. 2. om dat daer in begrepen wordt al wat wy behooren van Gode te bidden. 3. om dat het met seer goede orden / ende met groote corthepdt ghemaecht is. Daer-om zijn alle Christene menschen schuldigh dit ghebedt te weten.

M. Seght den Pater noster in't Latijn.

D. *Pater noster qui es in caelis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in celo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra : sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo, Amen.*

M. Nu oock den seluen in't Duytsche.

D. Onse Vader die in de hemelen zijt. 1. Gheheplight

heyligh sij uwen naeme. 2. Ons toe-come v
rijcke. 3. Owen wille gheschiede op der aerden
als inden hemel. 4. Gheeft ons heden ons da-
ghelijcksch broodt. 5. Ende vergheeft ons onse
schulden / ghelijck wy vergeuen onsen schuldena-
ren. 6. Ende en leydt ons niet in becoringhe.
7. Maer verlost ons vanden quaden / Amen.

Wt-legghinghe des Vater nosters.

M. Wat begheren wy in dit ghebedt?

D. Ten eersten / de eere Gods : ten anderen onse
salighepdt aen siel ende lichaem : Ten derden ver-
lossinghe van alle quaedt.

M. Hoe vele begheerten zijnder dan?

D. Seuen : Maer eerst isser een cozte p̄fatie oft
heur-rede / waer wy in leeren hoe-men hem be-
hoort ten ghebede te gheuen.

M. Wat leert ons dat woordeken *Vader*?

D. 1. Dat wy ten ghebede behooren te comen
als kinderen Godts / dat is / in staet van gratien.
2. Met een vaste hope bidden : Want de Sone
wordt vanden Vader verhoort.

M. Waer-om en seght-dy niet , mijn Vader,
maer, onse Vader?

D. Om dat Godt de Vader allē Christenen men-
schen euen nae bestaet / ende wy alle ghebroeders
zijn / daer-om moeten wy tot dit ghebedt brengen

1. Liefde van onse naesten / als onser broederen.
2. Gotmoedighepdt / ons bouen niemandt ver-
heffende.

M. Waer-om seght-dy dat Godt inden hemel
is, daer hy nochtans ouer-al is?

D. De Godtgepdt is al-omme / ende verbult he-

mel ende aerde : maer sy heet te zijn inden hemel/
om dat sy haer seluen daer den Heylighen open-
baert.

M. Wat leert-dy hier uyt ?

D. Drij dinghen. 1. Dat wy met groote in-
wendighe ende uyt-wendighe reuerentie Godt
behooren te bidden : want onse Vader en is niet
aerdtisch / maer hemelsch. 2. In t'ghebedt niet
van aerdtische / maer van hemelsche dinghen pen-
sen. 3. Van onsen hemelschen Vader niet aerdt-
sche / maer hemelsche goeden begheeren.

M. Wat doet ghy in d'eerste petitie oft begeerte?

D. Wy louen ende dancken Godt veur alle sijne
wel-daden.

M. Wat is Godts naeme ?

D. Godt selue / ende alle wat-men Gode toes-
chrijft : sijn al-moghentheydt / wijsheydt / lief-
de. etc.

M. Hoe maect-men dien Heyligh.

D. Niet in sijn seluen : want Godt is de heylig-
heydt / die niet en can meerder wesen / maer in
ons / als wy sijne Heylighheydt kennen / groot ach-
ten / ende naer ons beste eeren.

M. Wat begheert-dy hier dan ?

D. Dat God in ons / ende veur al dat ons aen-
gaet / worde gheert. 2. Dat de kennisse Godts
alle de wereldt veur verheydt worde. 3. Dat al-
le creatueren hem louen ende dancken.

M. Wat leert-dy uyt dese petitie ?

D. Twee dinghen / te weten : 1. Dick-maels
Godts wel-daden veur ooghen hebben. 2. Wo-
nen al Godts eere ende lof in alles soecken ende
besorghen.

M. Wat

M. Wat begheert-dy inde tweede petitie?

D. Dat ons Godt nae dit leuen uyt sijn hemel-ryck niet en sluyte.

M. Waer-om en begheert-dy niet dat wy tot sijn Rijcke comen, maer dat sijn Rijcke ons toe-come?

D. Om dat wy deur ons seluen niet en connen in het hemel-ryck gheraerken / daer moet eerst t'hemel-ryck in ons comen / om ons daer te voeren / te weten / de H. Gheest met sijne Goddelijcke ga-uen / ende Christus selue Coningh der hemelen: die ons toe-gheleghet heeft / dat hy ons nae dit leuen sal comen haelen.

M. Wat leert dy hier uyt?

D. 1. Deur ons gheen dingh soo seer begheren / als het eeuwighe leuen. 2. Ons hier in alle onse lijden daer mede vertroosten / dat het niet langhe dueren en sal / maer dat wy binnen corten tijde het Gijck der hemelen sullen eeuwelijcken besitten.

M. Wat begheert-dy inde derde petitie?

D. Dat wy om het eeuwighe leuen te vercrjghen / de ghesette conditie moeten volbrenghen / welke is / de gheboden Godts onder-houden.

M. Waer-om seght-dy ghelijck inden hemel?

D. Om dat wy in t'volbrenghen des willes Gods niet en souden sien naer het leuen der menschen die in vele dinghen faelgeren / maer op de ghehoorsaemheydt der Engelen / ende Heyligen / die in alles vol-comelijcken allen Gods wille ende begheerte vol-brenghen.

M. Wat leert-dy hier?

D. Onse ouersten ghewillighlijck onder-danigh
 5 zjn /

zijn / want deur haer kennen wy den wille onses Heeren.

M. Wat begheert-dy inde vierde petitie?

D. Den noodt-druft ons lichaems : want om Godt wel te dienen / moet het lichaem sijn onderhouden hebben.

M. Wat beteckét-dy deur dagelijksch broodt?

D. Noodzakelijke sustentatie: want God en wilt niet dat wy ouer-daedt van hem begheeren.

M. Waer-om seght-dy : gheeft ons , ende niet, gheeft my?

D. Om dat wy niet alleen en moeten besorght zijn deur ons seluē / maer oock deur onsen naesten / soo wel deur sijnen noodt-druft Godt biddende / als hem met onsen tijdelijcken goede helpende.

M. Wat leert-dy uyt dese petitie?

D. 1. Het lichaem onderhouden om gheen ander saecke dan om Gode beter te dienen. 2. Niet benauwt zijn in den noodt-druft te besorgē deur toecommende daghen / maer dien alleenlijck deur den teghenwoordighen dagh begheeren ende besorgheuen.

M. Wat begheert-dy inde vijfde petitie?

D. Vergiffenisse der sonden / de welcke worden gheheeten schulden / om dat wy deur Gods rechtverdighejdt daer deur pijnē schuldigh zijn.

M. Hoe begheert-dy dese vergiffenisse?

D. Wy begheeren 1. Een waerachtigh berouwen van sonden. 2. Tijdē ende stade om ons te bierchten. 3. Cuijt-scheldinghe der pijnen die wy verdient hebben.

M. Waer-om seght-dy , Ghelijck wy vergheuen onsen schuldenaren?

D. Op dat wy ghewillighlijcken ende ter-stondt onse naesten vergheuen souden al wat sy ons misdaen

daen

daen hebben: want soo wy verghen / te weten / gheerne oft swaerlijck / haest oft laet / gansch vergheten / oft met achter-dencken / soo sal hem God met ons hebben.

M. Moet-men oock de schade quijt-schelden die ons ghedaen is in goedt, eere, naem oft faem?

D. Wilt-dy't doen / t'en is niet te mis-prijzen. Ten is nochtans niet van noode / want ghy meught uwe schade met recht epschen ende vervolghen.

M. Wat leert-dy hier uyt?

D. Gheen quaedt soo seer schouwen als de sonden: want daer deur wordt ons d'opperste goedt ghenomen / welck is Godt al-maghrigh.

M. Wat begheert-dy inde seste petitie?

D. Gratie om allen tentatien te weder-staen / ende van gheene verwonnen te worden.

M. Wat is tentatie, oft becoringhe?

D. Verwekinghe tot sonden.

M. Van wien comt die?

D. Vanden duyvel / vander werelddt / ende van t'vlcesch / dat is / van onse quade ghenegentheydt.

H. Hoe leydt Godt dan in tentatien?

D. Als hy den mensche sijn gratie ont-treect / van welcke hy ghehouden wordt ende belwaert van souden: want die ont-trocken zijnde / valt de mensche in sonden / ghelijck een kindt / als-men't alleen laet gaen.

M. VVat leert-dy hier uyt?

D. Dat ons leuen anders niet en is dan een ozloghe / daer wy in't midden van onse vyanden bevochten worden / en daer-om behooren wy nauw toe

toe

toe te sien / ende hulpe van Gode te begheren / om niet verwonnen te zijn : Want Godt verlaet die hem verlaeten / ende helpt die hem ghetrouwelijck aen-roepen.

M. Wat begheert-dy inde leste petitie ?

D. Verlost te zijn van alle quaedt ende tribulatie / om Godt dies te beter met gheruster herten te dienen.

M. Welck is het meeste quaedt deser wereldt ?

D. Naer de sonde / ons quade concupiscentie ende gheneghentheydt tot sonden : want dit is d' alder-inwendighste / gheduerighste / ende sozghelijckste quaedt / begherende ons af te trecken van Gode / ende te brenghen in de eeuwighe verdoemenisse / daer de vol-comentheydt is van alle quaedt ende miserien.

M. Wat leert-dy hier ?

D. Alle deuoor doen / om onse quade ghenegentheydt te verwinnen / ende alle andere tribulaties van Godts handen t'ontfanghen : want als tribulatie op goede aerde valt / dat is / op een moerw herte / niet obstinaet in boosshede / dan comter groote ende costelijcke vrychte uyt / te weten / de sonden te laten / ende de deughdt te beminnen.

M. Wat beteeckent dat woordeken *Amen* in't eynde ?

D. Het is een bevestinghe onser begheerten / als oft wy seydten : *O Heere vol-brenghet het ghene dat wy u bidden.*

M. Waer-om en hanght de dienaer inde Missedezen *Amen* aende leste petitie niet , als hy seght ? *ed libera nos à malo ?*

D. Dat laet hy den Priester segghen / die inden persoon Christi antwoydt / *Amen* , als oft hy seide :

seyde: Het sal v gheschieden: maer hy seght het in t'heymelijck / om dat ons Godt verhoort / sonder dat wy t' dickwils ghewaer worden.

M. Waer-om heeft Christus dese seuen begheerten met soo corte woorden ghemaect?

D. 1. Om dat wy-se te beter souden leeren.
2. Ende die dick-maels oock in't midden onser occupatien verhaelen / ende nu d' een / nu d' ander met vierigher begheerten / als een vliegghende ghebedt ten hemel senden.

Vande Engelsche groete.

M. En bidden wy oock de Heylighen niet, die inden hemel zijn?

D. Jae wy / nochtans niet als Goden / oft principaele gheuers des ghenes dat wy begheren / maer als dienaers ende vzienden Godts / die vele by Gode vermoghen / op dat sy Gode onse ghebeden presenteren ende bevelen.

M. Wie is de meeste Heylighe in den hemel?

D. De supuere altoos Maghet / ende moeder Godts Maria / want die is ghestelt bouen allen Heylighen ende choozen der Engelen / niemanden hebbende bouen haer dan Godt alleen / ende onder haer al wat Godt niet en is.

M. Wat ghebedt is haer alder-aenghenaemste?

D. De Engelsche groete / dat is / den *Aue Maria*.
Want Godt selue dien gemaect heeft / ende haer deur den Engel Gabriel vanden hemel gesonden: aen welken sommighe woerden by-ghevoeght zijn van Elizabeth verbult wesende metten heylighen Gheest / ende vander H. Kercken der bruydt Christi /

Christi /

Chyisti / die dese groete ghebede-wijs besluyt.

M. Nu seght den *Aue Maria* in't Latijn eerst,
ende daer nae in't Duytsch.

D. *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui Iesus. Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc, & in hora mortis nostra. Amen.*

Weest ghegroet Maria vol gratien / De Heere is met u / Ghebenedijt zyt-dy bouen alle vrouwen / ende ghebenedijt is die vrucht ws lichaems Iesus. Heplighe Maria moeder Godts bidt veur ons arme sondaeren nu ende inde ure onser doodt / Amen.

M. VVat doet dy in desen *Aue Maria*?

D. Drij dinghen: 1. Wy groeten de moeder Godts Maria met drij excellenten titelen. 2. Daer nae louen wy haer sone Iesum. 3. Ten lesten bidden wy haer om hulpe.

M. VVelck is den eersten tijtel?

D. Vol gratien / waer in beteekent wordt / dat dese Heplige altoos maghet Maria begaeft is van Gode met alle deughden ende Goddelijcke gauen bouen alle creatueren / op dat sy weerdich soude zyn moeder te wesen Gods al-maghtighs. Sy en dede noyt de minste sonde / noch en hadde noyt erf-sonde: daer-om verdiende sy in alle heure wercken.

M. VVelck is den tweeden tijtel?

D. Dat Godt by-sonderlijck met haer is. 1. Hebbende upt haer supuer bloedt sijn lichaem ontfanghen. 2. Woonende in haer lichaem neghen maenden / ende by haer dertigh iaeren. 3. Nu al-tijdt haere begheerte vol-bzenghende.

M. Seght

M. Seght den derden tijtel.

D. Ghebenedijdt bouen alle vrouwen/niet alleen om dat sy is moeder ende maghet / d'welck gheener vrouwen gheschieden en can / maer vock ont dat sy heeft de hooghste digniteyt oft staet die een vrouwe can ontfanghen.

M. VVelck is dese digniteyt?

D. Dat sy is Coninginne des hemels ende der aerden: Want Christus als mans-persoon is Coningh aller creatueren / ende sijn V. moeder is Coninghinne der seluer.

M. Hoe looft-dy haren sone in dese groete?

D. Segghende: Ghebenedijdt is de vrucht uws lichaems Iesum / dancken wy onsen Heere ende Godt Iesum dat hy dese maghet veur moeder ghenomen heeft / op dat sy by hem met moederlijcke authoziteyt ons soude behulpigh wesen.

M. VVat begeert-dy in d'leste?

D. Wy bidden dat sy ons nu in diz leuen wille bystaen / ende by-sonderlijck inde ure onser doot / als wy inden meesten noodt sullen wesen: want sy tot dien eynde is moeder gheworden tot welcken de Sone Godts is gheworden haer sone / te weten tot onser hulpe.

M. VVaer-om leeft-men ghemeynlijcken den Aue Maria nae den Pater noster?

D. Om ons ghebedt tot Godt ghesproken / sijner moeder te recommanderen / dat sy't voordere / ende watter inne gebreekt / volmaecke. Gelijck die eē supplicatie dē Coningh ouer-geeft / plege die eenen houelinge vanden Coningh bemindt / te beuelen.

M. VVat leert-dy uyt dese Engelsche groete?

D. De heylighe moeder Godts bouen allen creatueren eeren.

M. VVelcke

M. Welcke eere is haer alder-aenghenaemste?

D. 1. Dat wy haer hepligh leuen nae-volghen.
 2. Dat wy dick-maels tot haerder eeren pet doen dat Godts glozie vermeerdert / oft onsen naesten behulpigh is / oft onse sinnelijckheydt teghen.
 3. dat wy haer in allen onsen noodt aen-roeyen / soo met andere deuote ghebedekens / soo metten Aue Maria, die haer seer aen-ghenaem is / bysonden alle daghe inden Roosen Crans ghebeden.

M. Wat verstaet ghy hier deur den Roosen Crans?

D. Een gheestelijck Cransken / ghemaect van vijftigh Aue Marien / ende vyf Vater nosters / oft van drij-en-tseftigh Aue Marien / ende seuen Vater nosters.

M. Waer-om noemen wy dese maniere van bidden het Roosen Cransken?

D. Om dat de Vater noster deur Godt ende sijne heplighen is als een wel-riekende roose / ende den Aue Maria als een schoone bloeme / de welke soo dick-wils deuotelijck verhaelt / endet' samē gheboeght zinde / maecten een seer schoone uyt-nemende costelijcke croone / der Moeder Godts vele aen-ghenaemer dan eenighe croone van somersche bloemen oft costelijcke ghesteenten.

M. Iffer gheen superstitie in dit ghetal gheleghen?

D. Neen't: want wy in t'ghetal gheen cracht en stellen / maer alleen inde ghebedekens / ghelooue / hope / ende deuotie vande ghene diese leset.

M. Waer-om ghebruycken wy dan dit ghetal?

D. Ten eersten / om soo vele te gheduerigher te wesen

wesen in ons ghebedt / stellende ons een sekere maete / die wy begheren te vol-brenghen : Ten tweeden / om sommighe gheestelijcke beduydenissen van dit ghetal.

M. Wat bediedenisse isser in t'ghetal der graenkens van desen Roosen Crans?

D. t' Ghetal van	} vijue thien vijftigh	} beteekent	} de vijf wonden Christi/ de thien ghebo- den Godts/ Vollen af-laet van sonden/die inde Catholijc- ke Roomsche Kercke alleē te vercrighen is.				
				t' Ghetal van	} drie seuen drij-en- tsestigh	} beteekent	} de H. Drijbul- dighepdt/ de seuen H. Sa- cramentē / oft 7. gauen des H. Gheests Het geheel leuen van Maria.

wiens hulpe ende by-standt wy in't lesen van dit Roosen Cranskens aen-roepen.

M. Hoe leest ghy desen Roosen Crans?

D. Weur al maecke ick een cruys / ende op het eerste groot teecken lese ick eenen Vater noster / daer nae drij Ave Marien op de drie nae-volghende graenkens / biddende onse lieue Vrouwē dat sy my vercrighe gratie vande H. Drijbuldighepdt /

E om

om het Roosen Cransken aen-dachtelijck te lesen tot haerder eeren.

M. V Wat doet ghy hier naer?

D. Ick lese aen elck groot graenken eenen Vater noster/ ende aen elck cleyn eenen Ave Maria: hier na slypte ick het Roosen Cransken / lesende het ghelooue aen't crupsken datter aen hanght / ende teekenende my met het teeken de D. Crupes.

M. V Wat doet ghy teghen de vermoeytheydt van een ghebedt soo dickwils te verhaelen?

D. Ick peple op t' ghene dat deur de woorden die ick lese beteekent wordt / oft op de saecke die ick beghere / oft op dien persoõ wien ick bidde: voortz soo ouer-peple ick eenighe mysterien van het leuen onses Heeren / oft onser lieuer Vrouwen.

M. V Wat onder-schil isser tusschen den Roosen Crans van ses thienkens, ende van vijue?

D. Dat die van ses beteekent onser lieuer vrouwen leuen / die van deser werelddt scheydde in den ouderdom van dzyen-lestigh iaeren: De Roosen hoedkens van vijue / als sy dzy-maels verhaelt worden / maecken het ghetal der Psalmen / dier zijn hondert ende vijftigh / ende sy beteekenen vijf-thien mysterien der heyligher moeder Gods.

M. V Welck zijn dese mysterien?

D. In d'eerste hoedken worden beteekent ende ghepepft vijf by-sondere blijdschappen die dese heylighe moeder hadde. 1. in de boodtschay des Engels Gabriels. 2. inde besoekinghe haers nichten Elisabeth. 3. inde gheboorte Christi. 4. in sijn presentatie. 5. als sy hem vondt onder de Doctoren.

M. V Welcke zijn de ander vijue?

D. Van haer andere by-sondere droefheden. 1. als
sp

sy van Christi ghevanghenisse hoorde in't hofken.
2. van sijn gheestelinghe. 3. van sijn crooninghe
met scherpe doornen. 4. als sy hem sagh het swaer
Crups draghen. 5. als sy hem aen't crups sagh
hanghen/ende steruen.

M. VVelck zijn de leste vijue?

D. Van haer glorieuse blijdschap upt de glorie
haers ones/eñ van haer seluen. 1. In de verrijfse-
nisse Christi. 2. in sijn hemel-vaert. 3. in de neder-
comste des H. Gheests. 4. in haer versheyden
van dit leuen naeden hemel. 5. in haer hemelsche
crooninghe/ als sy deur haven loon ontfingh van-
de H. Driëuldighejdt Coninghinne te zyn van
hemel ende aerde / wesende verheuen bouen alle
creatueren.

Uande derde sake den Christenen van noode / te weten / De Liefde.

M. VVat is de Liefde?

D. Een gaue Gods/ deur de welcke wy God be-
minnen bouen al om sijn seluen / ende onsen nae-
sten om Gode.

M. Hoe vele zijn de gheboden der Liefden?

D. Twee / te weten: Ghy sult den Heere uwen
Godt beminnen upt gansch uwer herten / upt
gansch uwer sielen/ upt gansch v verstandt / ende
upt alle uwe crachten. Dit is het eerste ende mee-
ste ghebodt. Het tweede is dit ghelijck: Ghy sult
uwen naesten beminnen als v seluen.